

BBY254 Modern ađ ve Kütüphanecilik Felsefesi II

Prof.Dr.Tülay Ođuz

DTCF, 2019

1.3 Özel Kütüphane Hareketi

- 18. ve 19.yy'larda ilk özel kütüphane örnekleri...
- Özel Kütüphane Hareketi, 20.yy'da **iş kütüphaneleri** ve **teknik kütüphaneler** ile **özelleşmiş enformasyon hizmeti** kavramının doğuşuna tarihlenir.
 - **Mesleki dernekler**....**hukuk** ve **tıp** dernekleridir; çünkü her iki meslekte de önemli bir literatür birikimi oluşmuş ve mesleki eğitim bunların kullanımını gerektirmiştir.
 - **Devlet birimleri**....yasama büroları...belediyeler...devlet kütüphaneleri(state libraries).
 - **işletmeler ve ticari birlikler**..... bilim, hukuk ve istatistik literatürüyle ilgilenmeye başlamış ve kendi kütüphanelerini kurmuşlardır

- **Bilim ve tarih toplulukları** gibi öğrenim topluluklarının da kütüphaneleri vardırama bunlar yalnız kendi üyelerine hizmet verir....özel kütüphane kapsamında değildir
- **Mekanik ve ticaret kütüphaneleri** ...ilk fabrika kütüphanelerinin dermelerinin **genel ve popüler** niteliktedir; toplumsal veya eğitimsel amaçla oluşturulmuşlardır

Özel kütüphaneler **teknik ve iş enformasyonu** sağlayarak **işletmenin işleyişini desteklemeye** yönelik faaliyet gösterirler.

- işletmelerin işleyişleri/faaliyetleri ile ilgili bir **derme**
- kullanıcılarına **özelleşmiş teknik ve iş enformasyonu** sunma
- İş kütüphaneleri ve teknik kütüphaneler ile mesleki derneklerin ve devlet birimlerinin kütüphaneleri/dermeleri özel kütüphane olarak kabul edilmektedir.
- **1876** yılından sonra genelde özel kütüphane hareketinin **ABD**'de doğmasına yol açtığı düşünülen üç temel gelişme meydana gelmiştir:
 - Üniversiteleri, araştırma ve yayıncılığı ve de kütüphaneleri büyük ölçüde değişikliğe uğratan **Amerikan akademik yaşamındaki dönüşüm**
 - **İş ve endüstrideki genişleme** ve
 - Hızla gelişen **kütüphanecilik**

• Akademik Yaşamda Dönüşüm

- Mesleki ve teknik eğitimin akademik müfredat kapsamına alınması ve **araştırmanın üniversitenin bir işlevi** olarak görülmesi
- Teknoloji eğitimi almış olanlar(araştırmacılar/**researchers**) ve akademisyenler(**scholars**) ortaya çıkmış

Endüstride Değişim

- Endüstride yeni yaklaşımlar.... **uygulamalı araştırmalar**
- Endüstri devrimi iş ve endüstri topluluğunun **değişimi...temel bilimsel bilgi gereksinimi.....bilimsel yönetim**

• Gereksinim

- Büyük işletmelerin **yönetim, personel ve iş enformasyonuna** gereksinim duyması.... büyük halk kütüphanelerinde “**danışma hizmeti**”**konu özelleştirmesi**
 - Danışma hizmeti veren departmanlar..... kütüphanelerin ödünç verme hizmetine ilaveten okuyucularına hizmet vermesi(1876)
 - Büyük halk kütüphanelerinde **özel gruplara** daha iyi hizmet sunmak amacıyla **dermede konu özelleşmesine** gidilmiş
- Kütüphane kaynakları özel dermeler halinde bölümlenmiş (teknik ve iş dermeleri biçiminde)
- Bu dermeler iş ve endüstri topluluklarına veya bu tür konularla ilgilenen halktan kişilere **hizmet için ayrılmış odalarda** tutulmuştur

- Meslek grupları için yeni hizmetlerin tasarlanması
- Hizmet, bu tür departmanlarda bazen **konu uzmanı olan kütüphaneciler** tarafından genellikle **danışma hizmeti** biçiminde verilmiştir.

Örneğin: New Jersey, Newark Halk Kütüphanesi'nden John Cotton Dana, **“iş adamlarının kitapları okumasını sağlayamasak bile belki kullanmalarını sağlayabiliriz”**
...1904 yılında kütüphanesinde **iş şubesi**(business branch) açar.....ikinci örnek 1916

İş literatürü :Genelde geleneksel olmayan yayınlardır. Ticari kataloglar, devlet yayınları ve istatistikler, haritalar, demiryolu ve telgraf bilgisi ve şehir, telefon ve ticari rehberlerin yanı sıra iş kitapları ve periyodikleri vb.

- **Devletin yönetim kademelerine hizmet**

- yasama danışma büroları : kapsamlı analitik enformasyon hizmetleri
- devlet Hukuk Kütüphaneleri
- yasama danışması...Dewey...**New York State Library... 1890**

devlet yasama indeksi, karşılaştırmalı yasama değerlendirmeleri

- 1900 1915 dönemi, **kamu yararı düşüncesi**...Hükümet reformu

- «bir hükümetin başarısı yasamayla ilgili tam ve doğru enformasyona dayalıdır»
- McCarthy'nin yönetimindeki **Wisconsin Yasama Danışma Bürosu** yalnız standart mevzuata ilişkin kaynakları kullanmamış aynı zamanda kesiklere ve çeşitli dış kaynaklara da başvurmuştur.....özel kütüphane hareketinde **model** olmuştur

- **Belediyelerde danışma hizmetlerinin** sağlanması...belediye danışma departmanı.... belediyede bir şube olarak bazen ayrı bir kuruluş olarak bazen de halk kütüphanesinin bir bölümü olarak
- 1880-, kütüphaneler **iş dünyasında ve endüstride** ciddi biçimde ortaya çıkmaya başladı.... **teknik ve meslek kütüphaneleri ile iş ve ticaret kütüphaneleri**
- **Teknik kütüphaneler** daha çok araştırma ve mühendislik firmaları, kamu hizmet kuruluşları, kimyasal madde ve ilaç üreticilerine hizmet etti.....enformasyon departmanları

- Teknik literatürden çekilen enformasyon.....şirketin kendi kayıtlarından ve raporlarından ve diğer dış kaynaklardan çekilen enformasyonun **kaynak merkezi** olan kütüphanenin verimliliği ve yönetimi.....
- «kütüphane çalışanları, kütüphaneyi bir kitap deposu olarak değil, bir “**iş silahı**” olarak geliştirmede iddialı olmalı

- **Sigorta şirketlerinin kütüphaneleri** hukuk ve aktüerya bilimi alanındaki mesleki dermeleri içeriyorlardı.... konularını iş ve yönetimi de kapsayacak şekilde genişlettiler
- **Aktüerya bilimi:** temelini matematiğin, istatistiğin ve ekonominin oluşturduğu ve sigorta, finans ve diğer alanlarda **risk incelemelerinin** yapıldığı bilim dalı
- Ticari enformasyona dayanan işletmeler gibi **yatırım bankacılığı yapan firmalar** da ortaya çıkmıştır; bunları **ticari bankalar ve hizmet sağlayan işletmeler** izlemiştir

- **Dermeleri**....şirket dokümanları, istatistiksel veri, devlet dokümanları, broşürler ve genelde şirketlerin iç raporları ve yazışmaları, kesikler gibi işin gereği olarak biriken ve geleneksel kütüphane materyalinin dışındaki kaynaklar
- **Örgütlenme:** ALA içinde halk ve üniversite kütüphanecileri çoğunlukta idiözel kütüphane hizmeti verenler.... **1898....Tıp Kütüphaneleri Derneği**(Association of Medical Librarians /AML)

- Derneğin başlangıçta faaliyetleri halk kütüphanelerinde tıbbi departmanların geliştirilmesi ve yaygınlaşmasıydı.
- Dernek, kısa zamanda şirketlerin tıp kütüphanelerinin, tıp derneklerinin, hastane ve tıp okullarının ve ilgili alanlardan kütüphanelerin de ilgisini çekmeye başladı.
- Genişleyen odağı yansıtmak için **AML 1907**'de **Medical Library Association** olarak yeniden adlandırıldı ve amaçları her tür tıp kütüphanesini, bibliyografik araçların geliştirilmesini, tıp materyalinin değişimini, tıp kütüphaneciliği eğitimini ve işini ve tıp mesleği ile iletişimi kapsayacak şekilde değiştirildi.

- Konu tabanlı bir diğer dernek yine bir ALA konferansında **1906**'da kurulan **Amerikan Hukuk Kütüphaneleri Derneği**(American Association of Law Libraries /**AALL**) idi.
- Materyal değişimi, meslekle yakın iletişim, hukuk eserlerinin dizinlenmesi ve hukuk bibliyografyası bu kuruluşun ana odağıydı
- Kütüphanecilik mesleğinin **özel kütüphane hareketine** ilgi duymasını sağlayan olay ise, **1909**'da Bretton Woods (New Hampshire) ALA konferansında **Özel Kütüphaneler Derneği(SLA)**'nin kurulması oldu.
- **SLA**... bir çatı kuruluş ... konu alanlarını ayırmadan iş, endüstri ve devlet için örgütsel doğaları ve konu uzmanlıklarına bakmadan **bilgi hizmeti veren kütüphanelerin** desteklenmesi ve yaygınlaştırılması ile ilgilenmeyi planladı.

- SLA'da yedi konu alanına göre komiteler düzenlenmişti: Tarım, sigorta, ticari dernekler, kamu hizmet kuruluşları, sosyoloji, teknoloji, yasama ve belediye danışma kütüphaneleri
- Özel kütüphane **işe bilgiyi koymak**..... Bugün özel kütüphane terimi en az iki anlamda kullanılıyor:
 - **(1)** çeşitli özel kütüphaneleri ve dernekleri içeren genel bir terim
 - **(2)** iş dünyasına, endüstriye ve devlete özelleşmiş enformasyon hizmeti sunan spesifik bir terim.

1910-1940 yılları arasında

- **İş ve teknik kütüphaneleri** sayıca arttı; reklam kuruluşlarında, bankalarda.... iş ve ticaret derneklerinde.... sigorta şirketlerinde... yatırım şirketlerinde... gazetelerde...yayınevlerinde ve endüstriyel şirketlerin yönetim departmanlarında
- Özel kütüphane hareketinin ana fikri, **enformasyon hizmeti**ydi
- Kütüphanecilerin sloganı **yöneticinin zamanı kıymetlidir**
- **Teknik kütüphaneler:** Endüstriyel araştırma acil bir gereksinim haline gelince bu kütüphanelerin büyümesi için elverişli koşullar oluştu.

- Hizmetleri ve dermeleri açısından daha gelenekseldiler...dermeleri teknik literatürün geleneksel biçimi olan kitaplar, dergiler, patent dosyaları ve teknik raporlardı
- Özel kütüphanelerin başlıca sıkıntısı **bilim adamı veya teknoloji uzmanı kendi alanındaki literatür değerlendirmesini kendisi yapmalıdır...** yönündeki anlayıştır
- I. Dünya Savaşı sonrasında...araştırmaya ayrılan pay 10 kat artar...laboratuvar sayısı artar..... **kütüphanenin laboratuvara eşlik etmesi** benimsenir.....
- II. Dünya Savaşı ve onu izleyen **enformasyon patlamasının** özel kütüphaneler üzerine etkisi hemen hissedilmiş, sayıları öngörülemeyen şekilde artmıştır

- Araştırma projeleri ile bilim, bireysel olmaktan çıkıp grup faaliyeti olmaya başlayınca grubun **literatür uzmanı** olarak teknik kütüphanenin rolü daha geniş kabul görmüş, buna paralel olarak da **enformasyon hizmetleri** genişletilmiştir.
- **Enformasyon patlaması** enformasyonu düzenleyip yayma problemlerini de artırmıştır
- **İşletme veya devlet özel kütüphaneleri** kendi kuruluşlarının verilerine ulaşarak **enformasyonun işlenmesinde** yeni yöntemleri deneyimlemeye başlar
- Kayıt işleme, dolaşım denetimi ve dergi kontrolü ve yönlendirmesi ve güncel duyuru hizmetleri bibliyografik ve öz çıkarma hizmetleri, en erken özel kütüphanelerde başladı. Daha sonra **MARC veri tabanları**, yaygın biçimde özel kütüphanelerde kullanılmaya başlamıştır

- **Enformasyonun düzenlenmesi ve yayımı** problemine çözüm arayışları....SLA...bilgi erişim projeleri..... **1960**'larda **periyodiklerin toplu katalogları** hazırlanmış. **1963**'te bazı kütüphanelerde **çeviri hizmeti** verilmeye başlanmıştır.
- **Özel kütüphane hareketinin hedefi** doküman sunma, enformasyonun analizi veya sentezi de dahil olmak üzere **kullanıcılara kendi iş gereksinimleri ile ilişkili olarak en yararlı biçimde her kaynaktan enformasyon sağlamaktır**
- **1960**'larda iş ve endüstriye verilen kütüphane hizmetlerinin durumunu anlamak için yapılan **saha araştırmalarında** ortaya çıkan dört önemli eğilim:
 - (1) endüstrideki **kullanımın arttığı**;
 - (2) **kütüphaneler arası ödünç vermede fotokopinin kullanılmaya başladığı**
 - (3) üniversite ve araştırma kütüphanelerinde **hizmet bedeli fikrinin ivme kazandığı**
 - (4) endüstriye verilen hizmetler için daha **resmi planların yapılması** eğilimiydi

- Kütüphaneler, kullanıcılarına aidat karşılığı araştırma hizmeti desteği sağlar... **ticari hizmet sağlayıcılar ve serbest danışmanlar ortaya çıkar**
- **Ulusal Kütüphane ve Enformasyon Komisyonu** (National Commission on Libraries and Information Science/NCLIS) kurulana kadar özel kütüphaneler büyük ölçüde gözardı edilmiştir
- Özel kütüphanelerin ulusal programın parçası olup olmaması konusu 1975'teki NCLIS toplantısında tartışılmıştır

Özel Kütüphane Hareketi

ABD'de **1900-1930** arası gelişti ve "özel kütüphaneler derneği"nin (**Special Libraries Association**) kurulması ile önemli bir adım atılmış oldu. (W,775)

SLA, 1909'da bir ALA konferansında kuruldu.

John Cotton Dana o zaman ALA'nın başındaydı ve bir halk kütüphanecisiydi. Hem SLA'da hem de harekette aktif rol oynuyordu. SLA üyeleri yıllar boyunca kendilerini Kütüphane topluluğuna anlatmaya çalıştı.

Dokümantasyon

1912 toplantısına katılan özel kütüphane kütüphanecileri ABD'nin ilk dokümantalistleriydi.

Dokümantasyon hareketi, ABD'de **1938**'de

American Documentation Institute (**ADI**)

kuruluşu ile başladı; Watson Davis kuruculardandı

1912'de ALA-SLA ortak toplantısında

Terminoloji ve dokümantasyon işi tartışıldı.

Terimden duyulan memnuniyetsizlik dile getirildi. Dokümantasyonun işlevi ve kapsamı hususunda Otlet'e atıfta bulunuldu.

ABD'li özel kütüphanecilerin odağında **bir kuruluş**teki **enformasyon sürecinin bütünü** vardı ve özellikle **kullanıcı ihtiyaçlarına** duyarlıydılar.

1920'lerin sonunda tanım vb konularda uzlaşılamaması nedeniyle özel kütüphaneciler ayrı bir örgüt kurmayı isterler ve **1927'de ALA içinde yeni bir business libraries roundtable** kurulur.

SLA'ya üye kuruluşlar: Hukuk danışma büroları, devlet kuruluşları, sigorta şirketleri ve çok geniş çeşitlilikte iş ve endüstri firmaları şeklindeydi.

SLA içindeki konu grupları ilgi gördü ve başarıyı

II.Dünya Savaşından sonra 20.yy'da etkili oldu.(W,775)

ADI ve SLS zaman zaman işbirliği yapar Birleşik Krallıkta **Aslib(1923)**de Kuruldu.

Savaş öncesinde **mikrofilmle yayıncılığa** yönelik projeler yapıldı

Savaş sonrası faaliyetler daha çok **düzenleme, denetim ve bilimsel dokümanların kullanımına** odaklanıldı

1950-60 yıllarında tartışma konuları:

- özelleşmiş enformasyonun iletişimi;
- bilimsel ve teknik enformasyon;
- iş enformasyonu

ADI-SLA çekişmesi: Teknoloji mi teknik mi?

Shera'nın, birleştirici rolü

Amerikalıların Dokümantasyona Bakışı

- özel kütüphaneler bütün kitapları almaz, **birçok kitabın ihtiyaç duyulan kısımlarını** alır, dokümantasyon ilkelerine göre kitaplar ve periyodiklerle uğraşır
- Bir **laboratuvar kütüphanesinde.....** ders kitapları, uzmanların broşürleri, ticari kataloglar, danışma eserleri, haritalar vb
- **veri**,... laboratuvarın günlük yazışmalarından çıkarılır ...Laboratuvarın çalışanlarının deneyimlerinden, laboratuvarda yürütülen deneylerden, müşteriler için hazırlanan çeşitli raporlardan çıkarılır.
- **Kısacası laboratuvarın kendi iç dünyasından çıkarılan sonuçların biriktirilmesinden oluşur.**

- **1918-19'da SLA başkanlığı yapan Marion'a göre firmadan gelen yazışmalar dahil bütün bu materyal kütüphaneye gelir, kataloglanır, sınıflanır, dizinlenir ve kullanıcıların yararlanmasına sunulur.** Kütüphane laboratuvar için hem **alıcı uç** olarak hem de **dağıtım ucu** olarak bir **takas merkezi**(clearinghouse) gibidir.
- Ethel Johnson **1915'te özel kütüphanecilerin görüşlerini şöyle özetliyordu: Herşeyden önce özel kütüphane, bir enformasyon bürosudur.** Genel kütüphanenin temel işlevi **kitapları** elde edilebilir kılmaktır. Özel kütüphanenin işlevi **enformasyonu** elde edilebilir kılmaktır
- Richard H. Johnston...**1925'teki** makalesinde “bu iş, kuruluşun ihtiyaçlarını karşılamada **enformasyon kaynaklarını değil bu kaynaklardan enformasyon sağlanmasına** yönelik, beceri isteyen uygulamalar bütünüdür ve **dokümantasyon ofisleri** bu işi yürütmek üzere kurulurlar” diyor

- ADI'nın kurucusu Watson Davis'e göre, **Dokümantasyon 3 aşamalı** bir işti: Bir konuda kaydedilmiş ne varsa bilmek,
Bu enformasyonu düzenlemek ve
İhtiyaç duyan kullanıcı için onu elde edilebilir kılmak
- ADI mikrofilm teknolojisine yönelir
- **ADI**, enformasyon sağlamada daha **genel bir yaklaşım** sergilerken...**SLA**, daha çok **kendi spesifik kuruluşlarının** enformasyon ihtiyaçlarını karşılar
- 1950'ler...arşivciler, kütüphaneciler, bilim insanları, kayıt/belge yöneticileri, devletin enformasyon yöneticileri ve diğer gruplar.
- Hedefleri aynı olsa da enformasyonu depolama, dizinleme ve erişimde farklılaşıyorlardı ki bu, **bölünmeye** yol açtı.

- **Yaşanan karmaşanın özellikleri :**

- 1- Özellikle **teknik raporlar** biçimindeki bilimsel enformasyon hacminin muazzam artışı

- 2- Özellikle **konu erişim sistemlerine** odaklanılmasıyla enformasyon depolama ve erişim sistemlerinin çeşitliliğindeki hızlı gelişme

- 3- **Dokümantalistlerin** kütüphanecilerden ve hatta özel kütüphanecilerden ayrı, **farklı olduklarına dair ısrarlı tutumları.**

- Savaş sonrası bilimsel enformasyonda patlama yaşanması.... yeterli sayıda özel kütüphaneci bulunmaması....eksikliğin iş, bilim insanları tarafından doldurulması(özellikle kimya alanında)....

- Makinaya dayalı teknikler giderek **konu analizi ve erişimde** kütüphanecilik dışı yaklaşımlarla birleşti

- **1952**'de” **özelleşmiş enformasyonun iletişimi**” konferansında... kütüphanecilerin küçümsendiği, dokümantalistlerin kendilerini ayrı bir yerde gördüğü ve bilim insanlarının baskınlığından söz edilir.
- 1955-.... bilimsel ve teknik enformasyondan ziyade **iş enformasyonu** ağırlık kazanmaya başladı
- **1910-30** arası **özel kütüphanecilerin eğitim durumu** incelendiğinde ...hiçbiri **formal kütüphanecilik eğitimi almamış**... çok azının kütüphanede çalışmaya başlamadan önce **kütüphane deneyimi** var**amaçları** kendi kütüphanelerindeki **konu materyali** ile ilgilenmek ve **kendi kuruluşlarının ihtiyaçlarına** yönelik hizmet vermektir.